

ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท กับแนวคิดทุกข์นิยมของโซเป็นเฮาเออร์

A Comparative Study of the Concept of Suffering In Theravāda Buddhist Philosophy and Schopenhauer 's Pessimism

พระสุพรชัย อานนโท¹, พระสัณชัย ญาณวีโร²

Phra Supornchai Anantho¹, Phra Sunchai Yanawero²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus¹

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus²

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่อง “ความทุกข์” ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดทุกข์นิยมของโซเป็นเฮาเออร์ โดยมุ่งศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน และแนวคิดที่แตกต่างกัน ผลการศึกษามีดังนี้

ความทุกข์ตามพุทธปรัชญา หมายถึง ภาวะที่บีบคั้นและสภาพที่แย้งต่อความสุขที่เกิดขึ้นกับสรรพสิ่งด้วยการยึดมั่นถือมั่นในขันธห้า สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ แสดงออกมา 3 ลักษณะ ได้แก่ลักษณะทนได้ยาก มีลักษณะที่แปรปรวนตลอดเวลาไม่อยู่ในอำนาจที่จะควบคุมได้ มีลักษณะเป็นของปรุงแต่งและปรุงแต่งสิ่งอื่นพร้อมกันไปในตัว ด้วยเหตุนี้พุทธปรัชญาจึงมีลักษณะเป็นสังขนิยม ไม่เป็นทุกข์นิยม โดยมีสาเหตุคือ อวิชชา ก่อให้เกิดกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา พุทธปรัชญาจึงได้เสนอวิธีการดับทุกข์ไว้อย่างครอบคลุม คือเพื่อเข้าถึงโลกียสุข ได้แก่ปัจจัยสี่ สัปายะสีด้วยการควบคุมของศีล ซึ่งเกี่ยวเนื่องเพื่อเข้าถึงโลกุตระสุข ด้วยการปฏิบัติตามสมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นวิธีการดับทุกข์ทางใจ อันทำให้เกิดการปฏิบัติที่จะอยู่บนโลกได้อย่างมีความสุข เหนือทุกข์และสุข เข้าถึงบรมสุข นิรามิสสุข เพื่อตัดวงจรของสังสารวัฏ

โซเป็นเฮาเออร์กกล่าวว่า ความทุกข์หมายถึง ชีวิตที่มีแต่ความขาดแคลน หรือ

ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนอง (unsatisfied will) และความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วยังมีความอยากตามมาอีก ซึ่งก่อให้เกิดเป็นความทุกข์ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ แสดงให้ทุกข์เกิดขึ้น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ดิ้นรน ลักษณะเป็นความปรารถนาอันยังไม่สมหวัง ลักษณะเศร้าซึมและเบื่อหน่ายวิตกกังวล สิ่งที่เป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ต่างๆ มาจากเจตจำนง ความเห็นแก่ตัว และสมรรถภาพในการคิด เมื่อความทุกข์เกิดขึ้นย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของบุคคล จึงหาวิธีการปลดปล่อยเพื่อจะให้เกิดความสุขมาแทน โขเป็นเฮาเออร์จึงกล่าวว่ามี 2 วิธี ได้แก่ วิธีการดับทุกข์ทางกาย คือการดื่มด่ำหรือการเข้าอยู่ในความงามของศิลปะ และวิธีการดับทุกข์ทางใจ คือการสละความต้องการทางโลก เมื่อปฏิบัติตามก็จะเข้าถึงชีวิตที่เป็นสุข ปราศจากความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ อันเป็นการบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ศึกษาเปรียบเทียบ; ปรัชญา

Abstract

This is a documentary research. It aims at comparative studying of concept of suffering in Theravāda Buddhist philosophy and Schopenhauer's pessimism, to compare the similarities and difference. The result of studying is found as following;

Sufferings in Theravāda Buddhist Philosophy mean to becoming stressful, and conflict to happiness arising to everything, and clinging to five aggregates. However, it would be divided into 2 kinds of suffering; 1) Physical suffering, and 2) Mental suffering. It could perform 3 types, such as unpreventable, irritable, uncontrollable, and conditioning oneself and another as well. By these causes Buddhist philosophy should be realism, it's not pessimism. The based cause is ignorance creating sensual craving, craving for existence, and craving for non-existence. Buddhist philosophy had been informed the end of suffering, both mundane, and super-mundane, by practice through the way leading to end of suffering by threefold training, which would bring happiness to one's life and live together peacefully. The attainment highest blessing can cut across

the circle of lives. They never come back to face suffering again.

Schopenhauer said that sufferings mean becoming, and living in this world with difficulty and lack of property or ones need anything, but nothing fulfill with his needs. For one who can meet his needs, then he want again and again. This causes two types of suffering arisen. That is physical suffering and mental suffering which can separate 3 characters; instability, unsatisfied, sorrow, worry, and boring. The cause of sufferings begins willing, selfishness, and attitude of thinking. When suffering is unwanted by anyone else, one can find the way out of suffering and create happiness instead. In Schopenhauer's point of views, there are 2 ways to stop sufferings as follows; 1) the way to the end of physical suffering is to attain beauty of art, and 2) the way to the end of mental suffering is to sacrifice mundane needs. When well practiced, one can achieve happiness, which is really highest goal of life.

Keywords: A Comparative Study; Philosophy

บทนำ

การมองโลกและชีวิตของมนุษย์ จะมีทั้งทัศนะที่แตกต่างกันและคล้ายคลึงกันตามแต่บริบทของสังคมและสิ่งแวดล้อม ฝ่ายสุขนิยมก็จะมองโลกและชีวิตในแง่ที่ว่าความสุขเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนแสวงหา การกระทำของมนุษย์ถ้าได้มุ่งไปที่ตัวความสุข ก็ต้องเป็นวิถีทางที่มุ่งไปหาความสุข ความสุขเท่านั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหา (วิทย์ วิศุทเวทย์, 2532: 43) ส่วนทุกขนิยมมองว่า โลกมนุษย์เต็มไปด้วยความชั่วร้าย ซึ่งเกิดจากการเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ความสุขที่มนุษย์ได้รับที่แท้คือการลดระดับของความทุกข์นั่นเอง หากใช้ความสุขที่แท้จริงสมบูรณ์ไม่ พุทธปรัชญามองว่าโลกและชีวิตเกิดขึ้นและเป็นไปตามเหตุปัจจัย สุขและทุกข์เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากเหตุปัจจัย เมื่อมีสติปัญญารู้เท่าทัน เข้าใจ และตัดเหตุปัจจัยแห่งทุกข์เสียได้ ทุกข์ก็ดับ

มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีอุดมคติ มีความปรารถนาที่จะบรรลุถึงจุดหมายของชีวิต 3 ระดับ คือ ความสุข ความดี และความพ้นทุกข์ (วิเชียร ชาบุตรบุญทริก, 2542: 31) แต่ละคนก็มีวิธีการแสวงหาความสุข ความดี และความพ้นทุกข์แตกต่างกันออกไป นักปรัชญา

ตะวันตกที่ได้พยายามอธิบายเกี่ยวกับเรื่องทุกข์คนสำคัญคือ อาเธอร์ โชเป็นเฮาเออร์ ซึ่งได้ผสมผสานแนวคิดตะวันตก เช่น ค้านท์ เฟลโต เบิร์กลีย์ และคนอื่นๆ กับแนวคิดอุปนิษัท และพุทธปรัชญาไว้ได้อย่างกลมกลืน (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2527: 7) โชเป็นเฮาเออร์ได้ให้ทัศนะไว้ว่า โลกนี้เต็มไปด้วยทุกข์เพราะสรรพสิ่งเป็นการสำแดงออกของเจตจำนง (Will) เจตจำนงนี้มีลักษณะเป็นความอยากและดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงไม่สามารถมีความสุขได้เลย เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองครั้งหนึ่ง จากนั้นก็จะมีคามอยากใหม่อีกเป็นเช่นนี้ตลอดไป หากไม่ยอมทำอะไรเลย มนุษย์ก็จะมีแต่ความเบื่อหน่ายเศร้าซึม ชีวิตของคนซึ่งมีเจตจำนงเป็นสารัตถะจึงเป็นทุกข์ (พรทิพย์ ชูศักดิ์, 2524: 2)

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาซึ่งนิยมศึกษากันอย่างแพร่หลายมาก พุทธปรัชญามีความเห็นว่า ชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์ จากการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักที่ขอบใจก็ล้วนแต่เป็นความทุกข์ พุทธปรัชญากล่าวถึงเรื่องทุกข์ว่าเป็นสัจธรรมแห่งชีวิต จึงถูกมองว่าเป็นทุกข์นิยม และมีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่าพุทธปรัชญาเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศชาติไม่เจริญก้าวหน้า เพราะสอนว่าสรรพสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายเป็นทุกข์ ก็จะทำให้คนเกิดความท้อถอย ความหดหู่ เกิดความเบื่อหน่ายไม่ยอมทำอะไร ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาวิจัยสารัตถะเกี่ยวกับเรื่องทุกข์ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับทัศนะทุกข์นิยมของโชเป็นเฮาเออร์จะทำให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องทุกข์ของทั้งสองทัศนะจนกระจ่างแจ้งชัดเจน อันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติกิจดำเนินชีวิตและผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป

ความทุกข์ในพุทธปรัชญา

ทุกข์หมายถึง สภาพแหย่งต่อความสุข ถูกบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา (พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ประยุตโต) คือ ภาวะที่เป็นไปตามธรรมชาติที่ครอบคลุมสรรพสิ่ง ทำให้สรรพสิ่งทั้งหลายไม่สามารถที่จะรักษาสภาพเดิมของตัวเองไว้ได้ เนื่องจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่มีความเป็นของตนเอง ต้องอาศัยปัจจัยอื่นเกิดขึ้นในรูปของกระแสต่อเนื่อง ด้วยการยึดมั่นในขั้นนี้ทำ จึงมีสภาพอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ จึงประมวลเข้าได้ 2 ประเภท (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2535 : 89) คือ 1) ความทุกข์ทางกาย หมายถึงความไม่สำราญทางกาย ได้แก่ การขาดปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต การเสวยผลกรรม การเกิด ความแก่ ความเจ็บป่วย ความตาย 2) ความทุกข์ทางใจ หมายถึงความไม่สำราญทางใจ ได้แก่ ความโศก ความคร่ำครวญ ความไม่สำราญทางใจ ความคับแค้นใจ ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่ตนรักใคร่ ความต้องการหรือปรารถนาในสิ่งใดแล้วไม่ได้ตามที่ใจปรารถนา

ก่อเกิดทุกข์ 3 ลักษณะ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 165: 96) ได้แก่ 1) มีลักษณะทนได้ยาก ไม่สามารถอยู่สภาพเดิมได้เพราะเป็นอนัตตาในตัว ไม่ตกอยู่ในอำนาจที่จะควบคุมได้ จึงว่างจากความยั่งยืน ไม่มีใครเป็นเจ้าของได้ 2) มีลักษณะเป็นของปรุงแต่งและปรุงแต่งสิ่งอื่นพร้อมกันไปในตัว คือ ทำให้เกิดทุกข์เวทนาต่าง ๆ เช่น ความผิดหวัง ความเจ็บปวด จึงก่อให้เกิดความทุกข์แก่ผู้เข้าไปยึดติด และขัดแย้งต่อความสุข 3) มีลักษณะแห่งความแปรปรวน คือ ถูกบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา ด้วยอนิจจังเพราะประกอบด้วยความไม่เที่ยง ไม่คงที่ไม่มั่นคง แปรไปตามเหตุปัจจัย ลักษณะของความทุกข์ทั้ง 3 คนที่เกิดมา ไม่ว่าชาติ ศาสนาใด ต้องประสบเหมือนกันทุกคน เป็นความจริงแท้หรือสัจนิยมไม่ใช่ทุกขนิยม

โดยที่มีต้นหา (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 916: 573) เป็นสาเหตุ ได้แก่ กามตัณหา คือความทะยานอยากในกาม ภวตัณหา คือความทะยานอยากในภพ วิภวตัณหา คือความทะยานอยากในวิภพ และที่สำคัญ คือ อวิชชา หมายถึงการไม่รู้ในอริยสัจและไตรลักษณ์ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดตัณหา

กระบวนการที่จะทำให้ทุกข์ดับไปได้ทั้งทางกายและทางใจ การดับทุกข์ทางกาย ด้วยปัจจัย 4 ได้แก่ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 87: 106) สิ่งแวดล้อมดี ในความพยายามหรือต่อสู้เพื่อความอยู่รอดด้วยสัปปาย 4 คือ มีที่อยู่สะดวกสบาย ปราศจากแหล่งเพาะเชื้อโรค มีอาหารถูกหลักอนามัย การอยู่ร่วมกับคนดี การประพฤติธรรมที่ช่วยให้จิตใจเบิกบาน และความคุมด้วยศีลในองค์มรรค(สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ) ส่วนวิธีการดับทุกข์ทางใจ ด้วยสมาธิ(สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) และปัญญา(สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ) เป็นการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด ได้แก่ การเข้าถึงโลกียสุขและโลกุตรสุข โลกียสุขหมายถึงความสุขอันเป็นวิสัยของโลก เป็นการแก้ไขทุกข์ระดับชาวโลกที่จะประสบพบเจออยู่เป็นประจำ เพื่อให้เกิดกามสุข ได้แก่ สุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์สิน สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์สิน สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ สุขเกิดแต่ประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ และดำรงอยู่ในธรรม 5 ประการแล้ว พึงอาศัยธรรม 4 (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 304: 200) ประการอยู่ เป็นสมาชิกของสังคมอย่างสมบูรณ์ด้วยสัปปริสธรรม (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 65: 114) ส่วนการเข้าถึงโลกุตรสุข 3 ประการ 1) บรมสุขคือเป็นสุขอย่างยิ่ง ปราศจากตัณหา 2) นิรามิสสุขคือสุขที่ไม่อิงอาภิสเป็นสุขที่ทำลายอวิชชาลงได้ 3) เพื่อตัดวงจรของสังสารวัฏ คือไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก ทั้งสามอย่างก็คืออินพพานนั่นเอง

ทุกข์ในทัศนะของโซเป็นเฮาเออร์

ความทุกข์ หมายถึง การเกิดขึ้นมามีชีวิตในโลกแล้วประกอบไปด้วยความขาดแคลน ความอยาก หรือความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนอง (unsatisfied will) และความต้องการที่ได้รับความพอใจแล้วยังมีความอยากตามมาอีก

ซึ่งก่อให้เกิดเป็นความทุกข์ 2 ประเภท (Arthur Schopenhauer, 1970: 43) ใหญ่ๆ คือ ความทุกข์ทางกาย ได้แก่ ความเจ็บป่วย ความอดอยาก การขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และความพอใจทางเพศ เป็นต้น และความทุกข์ทางใจ ได้แก่ ความวิตกกังวล ความอยาก ความทะเยอทะยาน ความกลัว ความไม่สมหวัง และความเบื่อหน่าย ความทุกข์ทางใจนี้ โซเป็นเฮาเออร์ถือว่ามิแต่อยู่ภายในคนเท่านั้น ไม่มีในสัตว์

บ่งบอกให้ทุกข์ 3 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะที่ดิ้นรน ซึ่งเกิดขึ้นจากการต้องการมีชีวิตอยู่ จึงตกเป็นทาสของความอยาก เกิดการดิ้นรนเพื่อจะสนองความชอบ 2) ลักษณะเป็นความปรารถนาอันยังไม่สมหวัง คือการดิ้นรนอันเป็นการแสดงตัวในลักษณะการต่างๆ ของเจตจำนง จะถูกยับยั้งไว้เสมอ ไม่มีวันสมหวังหรือพอใจ ถึงจุดหมายเมื่อไรก็กลายเป็นเพียงจุดตั้งต้นสำหรับการแข่งขันครั้งใหม่ และจะเป็นเช่นนี้ตราบกระทั่งกาลอสงไขย 3) ลักษณะเศร้าซึมและเบื่อหน่ายวิตกกังวล กล่าวว่า การเกิดมาในโลกเป็นการเกิดมาในความทุกข์ยากเดือดร้อน ไม่ได้เกิดผลอะไรไปในการคิดหาทางแก้ทุกข์เท่าที่ควร ท่านจึงได้แต่เพียงทำตัวเองให้เศร้าซึมและหวาดกลัวอยู่เนื่องนิตย์

ทุกข์ต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เกิดมาจาก 3 สาเหตุหลัก (Arthur Schopenhauer, 1964: 402) คือ 1) เจตจำนง สรรพสิ่งในโลกล้วนเป็นการแสดงออกของเจตจำนง (objectification of will) เจตจำนงจึงเป็นสารัตถะของทุกสิ่งในโลก เจตจำนงนี้มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก มีลักษณะเป็นความอยาก ประการที่สอง มีลักษณะเป็นการต่อสู้ดิ้นรนอย่างไม่มีจุดจบ 2) ความเห็นแก่ตัวเป็นสาเหตุของความทุกข์ เพราะการที่คนทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อตัวเองทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น 3) สมรรถภาพในการคิด คือความสามารถในการคิดด้วยเหตุผล วิธีการที่จะดับทุกข์เพื่อให้เกิดสุข โซเป็นเฮาเออร์กล่าวไว้ 2 วิธี ได้แก่ วิธีการดับทุกข์ทางกาย คือการดื่มด่ำหรือการเข้าอยู่ในความงามของศิลปะ ได้แก่ การฟังความงามของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยที่ผู้ฟังไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในสิ่งนั้น แต่ฟังอยู่กับสิ่งนั้นจนลืมนึกว่าตัวเองมีอยู่ และวิธีการดับทุกข์ทางใจ คือการสละความต้องการทางโลก ได้แก่ การปฏิเสธเจตจำนงโดยการทรมานตนหรือประพฤติดิพรหมจรรย์ เพื่อระงับความอยาก

วิธีการนี้นำมาประพฤติดิปฏิบัติตามแล้วย่อมเข้าถึงเป้าหมายของการดับความทุกข์

2 ประการ ได้แก่ การทำลายเจตจำนง และการเข้าถึงชีวิตที่เป็นสุข การทำลายเจตจำนง คือ การทำลายเจตจำนงเพื่อชีวิตเป็นที่มาของความทุกข์ อันเนื่องมาจากความอยากที่มีติดบอด แล้วก็จะเข้าถึงชีวิตที่เป็นสุข ด้วยการเป็นผู้รู้ที่บริสุทธิ์ ก่อให้เกิดเป็นความสงบอย่างยิ่ง

บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องทุกข์ที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันของทั้งสองทัศนะพบว่า ความหมายของทุกข์ ทั้งสองทัศนะได้กล่าวมุ่งเน้นเกี่ยวกับภาวะธรรมชาติพื้นฐานที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลเป็นหลัก แยังต่อความสุขและถูกบีบคั้น ทำให้ชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์

ประเด็นที่แตกต่างกัน พุทธปรัชญาเห็นว่าถึงชีวิตจะเต็มไปด้วยความทุกข์ แต่ก็สามารถที่จะหาความสุขได้ ทั้งในระดับโลกียสุขจนถึงโลกุตระสุขเพราะชีวิตอาศัยเหตุปัจจัย ส่วนโซเป็นเฮาเออร์เห็นว่าชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์ไม่มีทางที่จะพบความสุขได้ เพราะชีวิตคือเจตจำนงที่เป็นความอยากและดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา

ประเภทของทุกข์ พุทธปรัชญาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือความทุกข์ทางกาย และความทุกข์ทางใจ ซึ่งคล้ายคลึงกับของโซเป็นเฮาเออร์ที่แบ่งความทุกข์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความทุกข์ทางกาย และความทุกข์ทางใจ

แต่รายละเอียดยังแตกต่างกัน เพราะความทุกข์ทางกายของโซเป็นเฮาเออร์มีความหมายที่แคบกว่า ซึ่งกล่าวถึงความทุกข์ที่เกิดกับบุคคล สัตว์แทบไม่มี ส่วนพุทธปรัชญากล่าวครอบคลุมไปถึงสรรพสัตว์ และยังเน้นว่าทุกข์ทางใจเป็นต้นตอของความทุกข์ หากใจเป็นทุกข์กายก็เป็นทุกข์เพราะเกี่ยวเนื่องถึงกัน ส่วนโซเป็นเฮาเออร์กล่าวว่ากายกับจิตแยกกันคนละส่วนเพราะกายเป็นเพียงการแสดงออกของเจตจำนงๆ ก็คือจิต และความทุกข์ทางใจเกิดขึ้นกับคนเท่านั้น

ลักษณะของทุกข์ ทัศนะทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน เพราะได้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ซึ่งพุทธปรัชญาแสดงไว้ว่า ลักษณะที่ทนได้ยาก ลักษณะที่เป็นของปรุงแต่งและปรุงแต่งสิ่งอื่นพร้อมกันไปในตัว ลักษณะที่เป็นความแปรปรวนเป็นไปต่าง ๆ ส่วนโซเป็นเฮาเออร์อธิบายถึงความทุกข์ว่ามีลักษณะที่เป็นความดิ้นรน ลักษณะที่เป็นความปรารถนาที่ยังไม่สมหวัง ลักษณะที่เศร้าซึม เพราะต้องพบทุกข์เรื่อยไป

ประเด็นที่แตกต่างกันพุทธปรัชญากล่าวว่า ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยของกฎไตรลักษณ์ ซึ่งส่งผลเป็นการเปลี่ยนแปลงแปรปรวนอยู่ตลอดเวลาไม่คงที่ อีกทั้งมีลักษณะที่เป็นการปรุงแต่งและปรุงแต่งสิ่งอื่น คือปรุงแต่งตัวมันเองให้มีทุกข์และยังทำให้สิ่งอื่นได้

รับความทุกข์ตามไปด้วยส่วนโฆเป็นเฮาเออร์กล่าวว่าถึงลักษณะดินรนเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ถึงได้รับการสนองแล้ว ก็ยังต้องดินรนไม่รู้จบ เพื่อรักษาชีวิตเท่านั้น อีกอย่างคือเป็นความปรารถนาที่ยังไม่สมหวังและความเศร้าซึม ไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปได้นอกจากระหว่างความทุกข์และความเบื่อหน่าย

สาเหตุของทุกข์ ส่วนที่ทั้งสองทัศนะคล้ายคลึงกัน คือเห็นว่าความอยากเป็นสาเหตุของทุกข์

ประเด็นที่แตกต่างกัน พุทธปรัชญาให้รายละเอียดที่ลึกซึ้งมากกว่า เพราะอวิชชาเป็นเหตุให้เกิดตัณหา และตัณหาหรือความอยากเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย ไม่ใช่เป็นสารัตถะของมนุษย์ และพุทธปรัชญาไม่ได้มองความอยากในแง่ที่จะหลีกเลี่ยง แต่มองความอยากตามสภาพที่เป็นจริง เพราะตัณหาก็สามารถที่จะนำความสุขมาให้แก่ชีวิตได้เช่นกัน ส่วนโฆเป็นเฮาเออร์กล่าวเพียงแค่ว่า เจตจำนงหรือความอยากเป็นเพียงความอยากที่มีติดบอดดินรนไม่รู้จบ เกิดความเห็นแก่ตัว และยังเป็นสารัตถะของชีวิต เป็นไปในเชิงลบ ไม่สามารถที่จะทำให้มีความสุขได้เลย

วิธีการดับทุกข์ ส่วนที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ศีล (รักษากาย วาจา) สมาธิ (การควบคุมจิตให้อยู่ในอารมณ์หนึ่งอารมณ์เดียว) คือกล่าวถึงวิธีการดับทุกข์ทางกายกับทางใจ และการทำให้อารมณ์แน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยใช้วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นอารมณ์

ประเด็นที่แตกต่างกัน พุทธปรัชญาให้ความสำคัญกับวิธีการดับทุกข์ทางกายด้วยปัจจัยสี่ ปฏิบัติตามสัปปายะสี่ ด้วยการควบคุมของศีล เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติเป็นไปในทางสุดโต่ง 2 ด้าน คือ การไม่หมกหมุ่นในกาม (กามสุขัลลิกานุโยค) และการทำตนให้ลำบาก (อัตตakilมณานุโยค) เป็นฐานหรือเชื่อมต่อการดับทุกข์ทางใจ ด้วยสมาธิ ปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ทำให้ภาวะของจิตเกิดขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ จนเกิดปัญญารู้แจ้งอริยสัจ ส่วนโฆเป็นเฮาเออร์ไม่ให้ความสำคัญทางกายด้วยการตอบสนองทางวัตถุ แต่ใช้อารมณ์ความรู้สึกทางสุนทรีย ส่วนในเรื่องการสละความต้องการทางโลก เป็นการระงับความต้องการโดยการปฏิเสธโดยตรง แต่มีความหมายแคบ เพราะเป็นเพียงการดำรงชีวิตอย่างแร้นแค้นและงดเว้นจากเมถุนธรรมแบบนักบวชเท่านั้น

การดับทุกข์ ส่วนที่คล้ายคลึงกันพุทธปรัชญากล่าวว่าการเข้าถึงโลกุตระสุข คือนิพพาน อันเป็นบรมสุข นิรามิสสุข คือสุขที่ไม่อิงอาภิส คือความสงบ เพื่อตัดวงจรสังสารวัฏ คือ การไม่เวียนว่ายตายเกิดอีก โฆเป็นเฮาเออร์กล่าวถึงการทำลายเจตจำนงเพื่อชีวิต การเข้าถึงชีวิตที่เป็นสุข และความสงบอย่างยิ่ง

ในส่วนที่เห็นแตกต่างกัน พุทธปรัชญากล่าวถึงความสุขในชั้นโลกียสุข ขณะที่ยังไม่พ้นจากทุกข์ได้จริงๆ แต่มีวิธีการกับเป้าหมายสอดคล้องกันจึงดับอวิชชา ตัณหาก้าวสู่การละความยึดมั่นถือมั่นจากตัวตน เข้าถึงโลกุตตรสุข คือ บรมสุข นิรามิสสุข เพื่อตัดวงจรสังสารวัฏ ส่วนโซเป็นเฮาเออร์ ได้กล่าวว่า เป็นสภาวะที่ต้องใช้ประสบการณ์ด้วยตนเองเป็นการทำลายเจตจำนง โดยเป็นผู้ที่บริสุทธิ์เพื่อเข้าสู่ภาวะแห่งความสุข การเข้าสู่ความดับทุกข์เป็นสภาวะที่สงบคือไม่มีทั้งสุขและทุกข์ ดังนั้นการดับทุกข์ของโซเป็นเฮาเออร์เป็นการเข้าสู่ความมีตัวตนที่บริสุทธิ์ปราศจากความทุกข์ความทุกข์อย่างแท้จริง

แนวคิดของทั้งสองทัศนะที่ต่างและคล้ายคลึงกัน อาจเกิดมาจากแหล่งที่มาหรือพื้นฐานทางความรู้ที่ต่างกัน โซเป็นเฮาเออร์เชื่อว่าความรู้เกิดทางประสาทสัมผัส (สุตมยปัญญา) กับความรู้ที่เกิดจากการคิด (จินตามยปัญญา) สองส่วนนี้เป็นแหล่งที่มาของความรู้ ท่านโซเป็นเฮาเออร์ ส่วนพุทธปรัชญาเกิดจากทั้งสองส่วนที่กล่าวมา และที่พิเศษอีกอย่างคือความรู้ที่เกิดจากปัญญา (ภาวนามยปัญญา) เป็นความรู้ที่แท้จริงและเกิดจากการปฏิบัติ

บรรณานุกรม

- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). **จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**.
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2527). **บทความไขเป็นเฮาเออร์กับพุทธปรัชญา: นักปรัชญา
 ตะวันตกกับพุทธปรัชญา**. ภาควิชาปรัชญา และศาสนาคณะ มนุษย์ศาสตร์ มหา
 วิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรทิพย์ ชูศักดิ์. (2524). **วิเคราะห์ความคิดเรื่องความทุกข์ของโซเป็นเฮาเออร์**.
 วิทยานิพนธ์อักษร ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.
 พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุณฺณภาพ. (2535) **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนาไทย – อังกฤษ อังกฤษ – ไทย**.
 กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547) **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Arthur Schopenhauer. (1970). **Essays and Aphorisms**, trans., R.J. Hollingdale.
 Great Britain: Hazell Watson & Viney Ltd.
- Arthur Schopenhauer. (1964). **The World as Will and Idea**. vol I.. Trans .R. B.
 Haldane and J. Kemp. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Arthur Schopenhauer. (1964 : 402). **The World as Will and Idea**. vol I..
 Trans .R. B. Haldane and J. Kemp. London: Routledge & Kegan
 Paul Ltd.